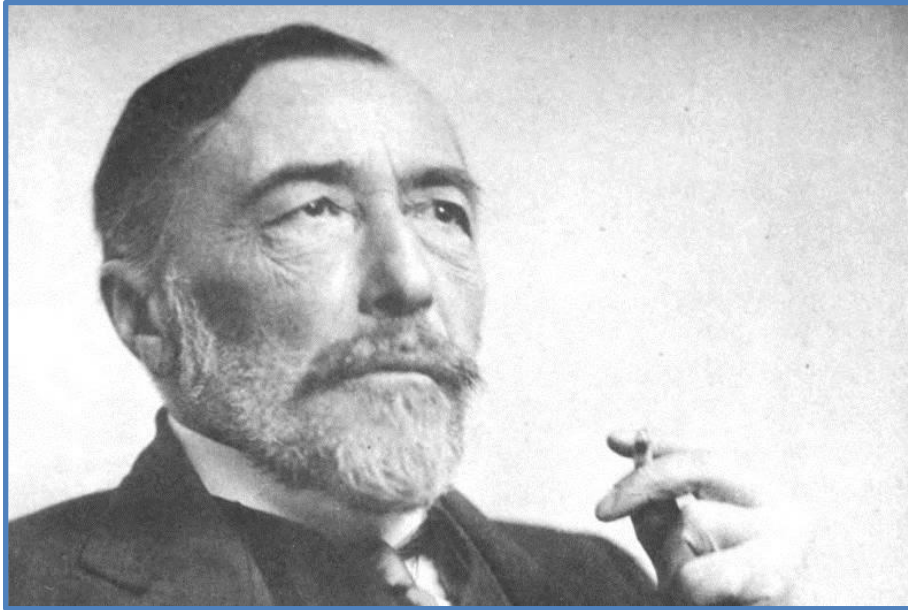

Psychologia wyboru i heroizm zdrady

Lord Jim Josepha Conrada

Joseph Conrad

- Józef Teodor Konrad Korzeniowski, ps. Joseph Conrad;
- Pobyt z rodzicami (zesańcami) na Syberii; śmierć rodziców;
- Opieka brata matki;
- 1874 – wyjazd z Polski do Marsylii i służba marynarska, poznanie Indonezji, Konga;
- 1894 – osiedlenie się w Anglii, założenie rodziny i twórczość w języku angielskim – głównie tematyka morska i psychologiczna – „Lord Jim”, „Jądro ciemności”;
- Zarzut zdrady wobec polskiego języka ze strony Elizy Orzeszkowej, która stwierdziła, że poświęcił swój talent anglosaskiej literaturze;
- Ogromny wpływ Conrada na pokolenie Kolumbów.

Dzieciństwo i wczesna młodość Jima

- Wychowany w rodzinie pastora w tradycji chrześcijańskiej, w kulturze europejskiej;
- Od wczesnego dzieciństwa poznawał środowisko marynarskie; kształtował swoją osobowość, ucząc się i pływając po morzach;
- „Był jednym z nas” (tak mówi o nim Marlow) – Europejczyk, marynarz, dżentelmen – nienaganny pod względem etycznym, wierny rycerskiemu kodeksowi, taktowny, towarzyski, honorowy, godny zaufania, szlachetny, wykształcony.
- Marzyciel i idealista – przekonany o swej wyjątkowości, przekonany, że zawsze sprawdzi się w trudnej sytuacji, marzył o sposobności, aby wykazać się odwagą i stać się bohaterem.
- Wierzył samemu sobie.

Pierwsze próby

- Koledzy skaczą do kutra, by ratować statek, który zderzył się ze szkunerem – Jim waha się, a potem na skok jest za późno, czuje żal, że przestraszył się niebezpieczeństwa; nie wyciąga z tego żadnych wniosków, mimo iż stchórzył, wzrasta w nim poczucie odwagi, pewności siebie, obiecuje sobie, że nigdy już nie straci takiej sposobności.
- Jim ugodzony spadającą belką, zaczyna myśleć, czym jest strach, zaczyna myśleć o powrocie do domu, „aby przepróżniaczyć życie w spokoju”, ale pociąga go życie na morzu.

Jim oficerem na Patnie

- Pogardza załogą Patny, która nie należy do wyimaginowanego świata jego przygód;
- Płynąc po spokojnym morzu, marzy o walecznych czynach, jest pewny, że wszystkiemu stawi czoła;
- Odpowiada za muzułmańskich pielgrzymów podróżujących statkiem.
- Żywioł morski stawia go przed próbą, aby wydobyć prawdę o Jimie.
- Zderzenie Patny i jej powolne tonięcie w nocy, gdy wszyscy pielgrzymi spali, to idealna sposobność, by sprawdzić jego heroizm.
- Jim jest zaskoczony zdradliwością natury, czuje się samotny wobec zagrożenia, widzi tchórzostwo załogi, która w obliczu niewielkiej liczby łodzi ratunkowych zamierza ewakuować się sama (niegodziwość kapitana i mechaników), czuje do nich wstręt, sam skacze, zostawiając pielgrzymów na pewną śmierć, choć paradoksalnie wcale nie zatoną i uratuje ich francuska kanonierka.

Przyczyny skoku Jima

- Strach – widok tonącego statku, świadomość, że jest tylko 7 łodzi, a 800 pielgrzymów;
- Odraza do śmierci wśród spanikowanego tłumu, w krzyku, chaosie, a nie „po bohatersku”;
- Krzyk: „Skacz”, „Tchórze”.
- Decyzja Jima nie była przemyślana, podjęta została pod wpływem impulsu, zaskoczyła nawet jego samego, pozostała tajemnicą.
- Jim myślał o sobie jako o bohaterze, ale rzeczywistość uświadomiła mu jego niedoskonałości, nie był gotowy na heroiczną decyzję, zachował się tak jak pogardzana przez niego załoga.
- Wnioski: człowiek nieraz dokonuje wyboru, kierując się podświadomością, sam wiele razy nie wie, dlaczego zachował się tak, a nie inaczej, zaskakuje sam siebie, dlatego nie możemy, nie będąc w danej sytuacji, stwierdzić, jak zachowalibyśmy się, wyobrażenia o sobie, a fakty mogą być rozbieżne.
- „Tyle wiemy o sobie, ile nas sprawdzono...” (Wisława Szymborska)

Reakcja Jima po skoku

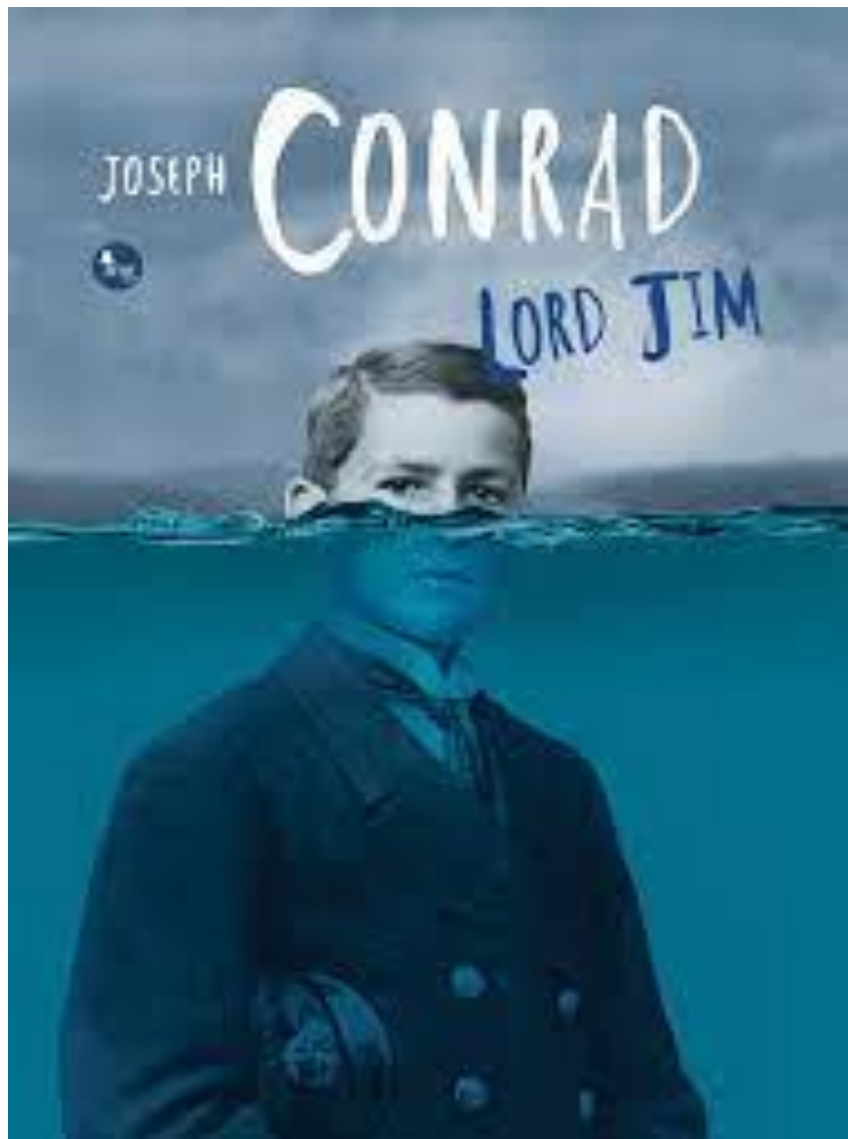
- Świadomość, że stracił sposobność do bycia bohaterem;
- Zawiódł samego siebie, sprzeniewierzył się swoim marzeniom;
- Chęć powrotu i utonięcia wraz z pielgrzymami, ale statek zniknął mu z oczu;
- Poczucie odrazy do załogi i samego siebie;
- Świadomość fatalizmu losu, gdyż nie był gotowy.

Jim w czasie procesu

- Ma poczucie krzywdy, nie może znieść myśli, że jako człowiek uczciwy wskutek nieszczęśliwego zbiegu okoliczności stał się przestępcą;
- Staje przed sądem jako jedyny z załogi – wszyscy inni uciekli, stchórzyli, nie wzięli odpowiedzialności za swoje czyny; wystawia się na upokorzenie i mimo poczucia niewinności bierze odpowiedzialność za tchórzliwy, haniebny czyn;
- Tłumaczy, iż nie widział innego wyjścia (nie wiedział, że w rzeczywistości Patna ocaleje, pomoże jej francuska kanonierka); odczuwa tragizm sytuacji;
- Gubi się wśród faktów, nie może w pełni ukazać prawdy zdarzeń, jest rozgoryczony niezrozumieniem i obojętnością ze strony słuchających go ludzi (tylko Marlow zadaje sobie trud dotarcia do prawdy o Jimie);
- Ma poczucie niezmywalnej hańby, sprzeniewierzenia się marzeniom, które legły w gruzach w konfrontacji z rzeczywistością;
- Samotnie zмага się z sobą, gardzi innymi;
- Kara – odebranie dyplomu oficerskiego i zakaz pracy marynarskiej, uznanie go za tchórze.

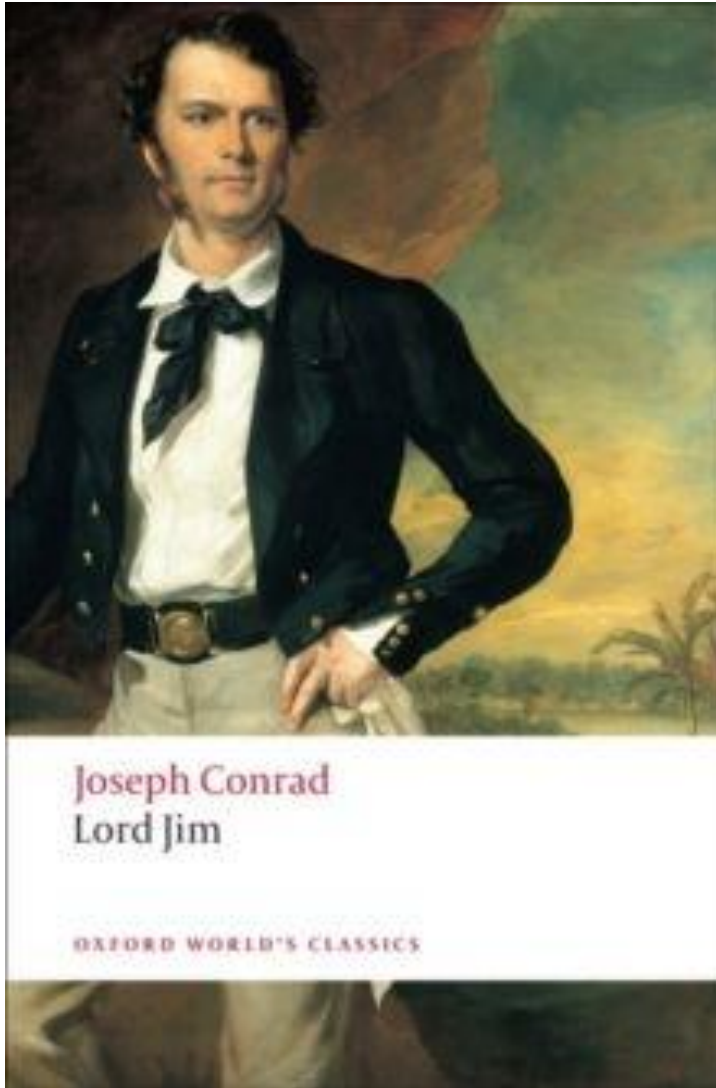

Jim szukający rehabilitacji

- Podejmuje trud walki o odzyskanie honoru – szuka sposobności, by jeszcze raz się sprawdzić;
- Nie potrafi żyć z piętnem hańby, wciąż ucieka przed ludźmi, którzy pamiętają o Patnie, najmniejsza aluzja do jego tchórzostwa budzi w nim wściekłość, prześladowuje go widmo Patny i jego tchórzostwa;
- Nie umie wybaczyć sam sobie, ludzie byliby w stanie zapomnieć o tym fakcie, ale Jim nie potrafi tego zrobić, odrzuca ludzką sympatię, przyjaźń, zmienia miejsca pracy, gdy tylko padnie słowo Patna.

Przyczyny tragedii Jima

- Zbyt pewny siebie, przestał być w pogotowiu, stracił czujność;
- Pycha, poczucie wyższości, samotność z wyboru, niecierpliwość, brak zaufania do ludzi, którzy mogą mu wybaczyć;
- Wychowany w kręgu wartości rycerskich (honor, odwaga, waleczność), nie potrafi spełnić wygórowanych marzeń;
- Zaskoczony i oszukany przez świat i naturę, nie rozpoznał praw rządzących światem, nie nabył doświadczenia życiowego, oskarża świat, a nie siebie, nie wyciąga wniosków z porażek;
- Nie potrafi wybaczyć sobie swoich słabości, nie pasuje do stworzonego w swojej wyobraźni ideału samego siebie.
- Rozdźwięk między marzeniami a rzeczywistością, która nie pozwala tak łatwo wcielać w życie ideałów.

Jim jako bohater romantyczny

- Samotność z wyboru;
- Poczucie wyjątkowości, duma, pycha, pogarda dla zwykłych śmiertelników;
- Idealizm;
- Tragizm – życie w hańbie albo śmierć z honorem, choć w mało romantycznych okolicznościach;
- Marzycielstwo przegrywające z rzeczywistością (Kordian przegrywający ze Strachem i Imaginacją);
- Walka o ekspiację (Jacek Soplica); wewnętrzne rozdarcie,
- Niedojrzałość emocjonalna;
- Skłócenie ze światem;
- Szlachetność w momencie wzięcia odpowiedzialności za swoje czyny;
- Impulsywność (skok);
- Tajemniczość – ciągłe znikanie, nieznanne motywy skoku, postać nieprzenikniona przez innych;
- Złożoność psychiki

Stein – dojrzały romantyk

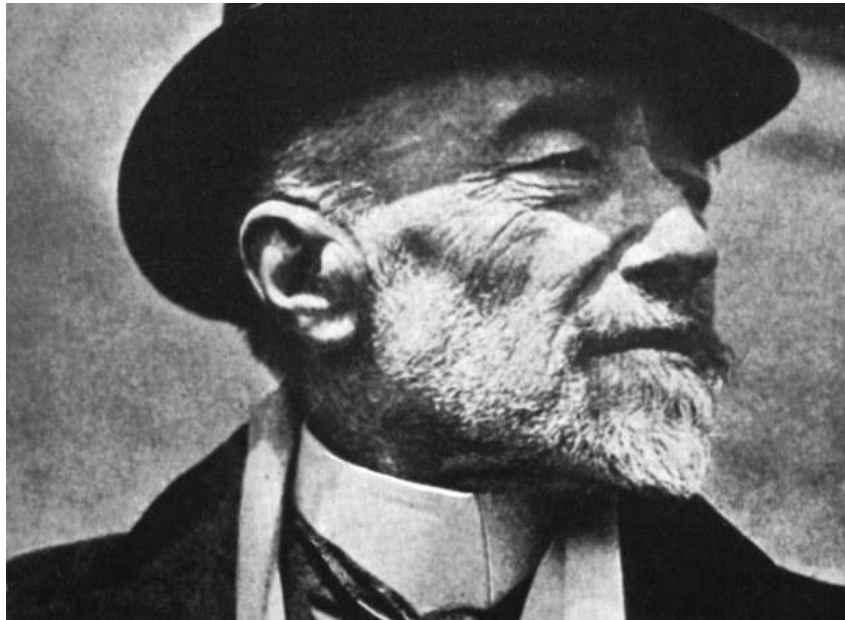
- Człowiek rozmiłowany w przygodach;
- Uczony (mało romantyczne);
- Pełen wyrozumiałości dla drugiego człowieka; twierdzi, że „**człowiek jest zdumiewający, ale arcydziełem nie jest**”; droga do doskonałości jest pełna porażek, a i tak nie pozbędziemy się ludzkich słabości;
- Niestrudzony duch, marzy o pięknie, doskonałości, bohaterstwie – jak Jim, nieustraszony;
- Jego dewiza życiowa: „**Iść za marzeniem i znowu iść za marzeniem**”;
- To, co gubi Jima, hartuje Steina, które też ponosi klęski, przeżywa rozczarowania samym sobą, ale wyciąga z tego wnioski, uznaje, że niepowodzenie to część ludzkiego życia i umie je znieść;
- Wie, że człowiek może walczyć o fakt zanim on się dokona, ale nie jest w stanie odwrócić biegu wydarzeń i wtedy musi sobie wybaczyć i podążać dalej;

Brierly

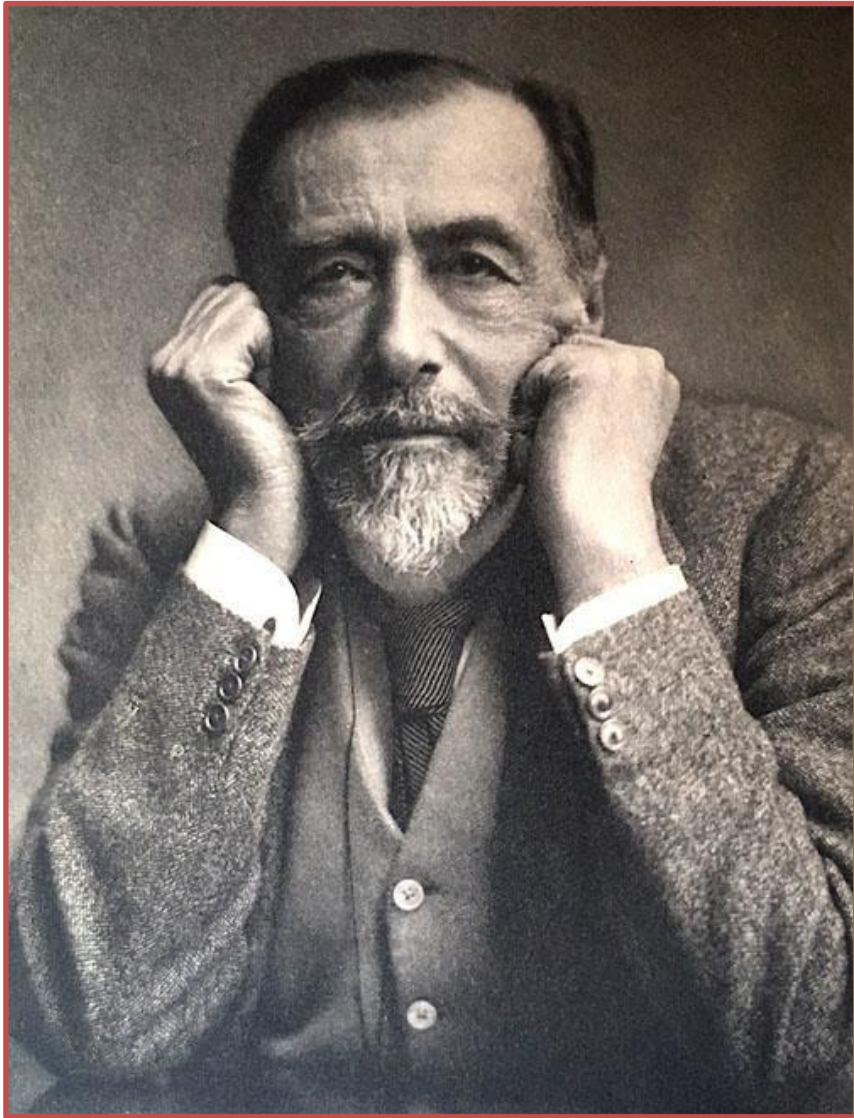
- Nieskazitelny, doskonały kapitan;
- Liczne nagrody za bohaterskie czyny;
- Ceni się bardzo wysoko, osiąga ideał, szczyt możliwości – spełniona „wersja Jima”, choć uważa, że „człowiek rodzi się tchórzem”
- Daje Jimowi pieniądze, aby uciekł i nie musiał znosić upokorzeń, wie, co czułby na miejscu Jima
- Popełnia samobójstwo: obawia się niespodzianek, jakie może szykować dla niego życie, boi się kompromitacji, gdy kiedyś nie sprosta wyzwaniu, być może ma świadomość skazy swojego charakteru, która jeszcze nie wyszła na jaw, chce odejść w pełni chwały, brakuje mu życiodajnej siły – nie ma już, o czym marzyć;
- Realizacja maksymalistycznego wzorca nie w pełni uszczęśliwia człowieka.

Koncepcja świata według Conrada

- Pograżony w bezwładzie, chaotyczny, rządzą nim mroczne, wrogie człowiekowi siły;
- Wszystko jest dziełem przypadku, wydaje się absurdalne;
- Nie można go poznać, tajemniczy, wieloznaczny;
- Złośliwy wobec człowieka, łudzi spokojem, usypia czujność, aby zaatakować nas w najmniej spodziewanym momencie.

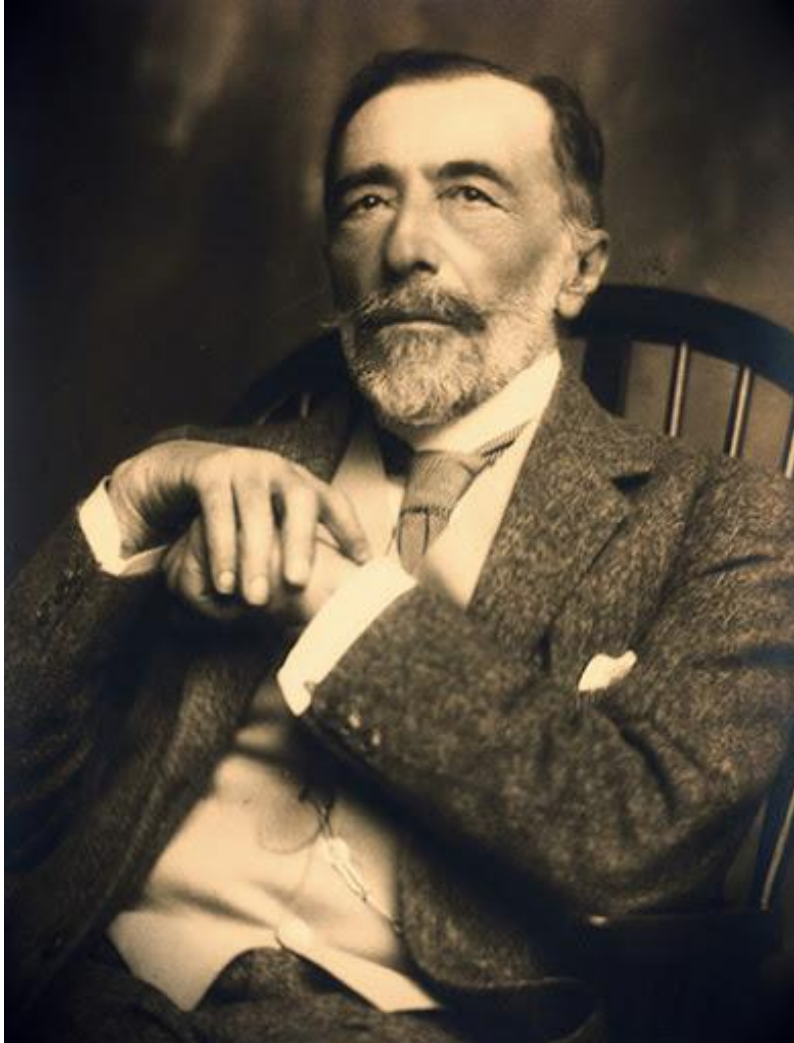

Koncepcja człowieka według Conrada

- Nieprzenikniony dla innych i samego siebie;
- Niejednoznaczny, trudny do ocenienia;
- Motywy jego działania są niejasne, nie w pełni świadome;
- Tyle wie o sobie, na ile został sprawdzony: „Odwaga! To zawsze trzeba sprawdzić” (porucznik z fran. statku), nie jest doskonały z natury, musi nad sobą pracować, aby przezwyciężyć wrodzoną skłonność do tchórzostwa, strach;
- Marzy o wielkości, zмага się z życiem, porażkami; często tragiczny w swoich wyborach, gdy nie pojmie istoty życia;
- Zdolny do bohaterstwa, ale i podłości;
- Wyróżnia się w przyrodzie, gdyż ma zmysł moralności, sumienie, wartości, odróżnia dobro od zła.
- Człowiek żyje w społeczeństwie, które daje mu wartości, wzorce, wspiera go, oderwanie od kultury, samotność to przyczyny destrukcji człowieka (Jim ponosi klęskę, bo jest wyalienowany).

Maksymalizm etyczny Conrada – etyka honoru

- Moralność to system wartości etycznych – trwałe, niepodważalny, przekazywany przez kulturę europejską z pokolenia na pokolenie, jednostka musi się mu podporządkować (polemika z relatywizmem, np. Raskolnikowa, Nietzschego);
- Najważniejsze wartości rodem z kodeksu rycerskiego, z filozofii starożytnej (stoicyzm) to: honor, odwaga, wierność, braterstwo, służenie prawdzie, sprawiedliwość, szlachetność, równowaga ducha, odpowiedzialność za swoje wybory;
- **„Ale honor ...to jest to, co naprawdę istnieje! A co życie może być warte, jeśli ... honor stracony”** (porucznik fran. statku) – etyka honoru;
- Wierność etosowi zapewnia człowiekowi godne życie i godną śmierć;
- Tchórzostwo jest złem, nie ma dla niego wytłumaczenia, sprzeniewierzenie się honorowi to źródło klęski człowieka, musi ponieść jego konsekwencje i karę.
- **„Tak trzeba!”** – to istota maksymalistycznej etyki Conrada, stawia on człowiekowi maksymalne wymagania etyczne. Na jego książkach wychowali się żołnierze AK i całe pokolenie Kolumbów, które bohatercko walczyło w czasie II wojny światowej.
- Czy możliwe jest zrealizowanie tej etyki w życiu? – dwaj Malaje nie skoczyli do łodzi, tylko sterowali Patną – jeden z nich mówił, że nie myślał wtedy o niczym.